

СОВРЕМЕННЫЕ МЕХАНИЗМЫ АКТИВИЗАЦИИ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И УПРАВЛЕНИЕ ИНВЕСТИЦИОННЫМИ ПРОЦЕССАМИ

В.М. ХОБТА, д.е.н., професор,

А.В. МЕШКОВ, к.е.н., доцент,

ДВНЗ «Донецкий национальный технический университет»

ФОРМУВАННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Розвиток товарно-грошових відносин, реформування власності, підвищення рівня конкурентоспроможності продукції на сучасному етапі господарювання наповнюють новим змістом інвестиційні процеси на промислових підприємствах та змінюють характер їх мотивації. Це стосується, насамперед, цільової орієнтації інвестиційної діяльності, яка, переважно, визначається отриманням прибутку учасниками процесу створення та використання об'єктів інвестування. Інтереси учасників інвестиційної діяльності стають рушійною силою прийняття їх рішень щодо вкладення капіталу в створення та розвиток підприємства. На рівні окремих учасників сила мотиву визначається розміром очікуваних результатів, які, у відповідності з дією закону економії часу, орієнтовані на максимальну величину при найменших витратах ресурсів. Рівень підсумкових результатів характеризується показниками ефективності, які кількісно аргументують інвестиційні рішення. Тому в умовах формування ринкових відносин актуальності набувають питання, пов'язані із активізацією інвестиційних процесів, пошуку факторів та використання резервів підвищення ефективності інвестицій на підприємствах.

Порядок вирішення завдань із активізації інвестиційних процесів широко представлений в працях сучасних вчених економістів. В дослідженнях робиться наголос на необхідності обґрунтування взаємозв'язків між рівнем інвестиційної активності та інноваціями [1]. Багато уваги приділяється фінансовим інвестиціями, які за даними статистики на сьогодні є найбільш пріоритетними об'єктами інвестування, ролі міжнародних інвестицій у забезпеченні зростання економіки України [2, 3]. В працях О.Кузьміна, А.Пересади, Н.Хрущ, О. Ястремської детально розглянуто питання створення систем інвестиційного менеджменту, розробки інвестиційних стратегій, формування інвестиційних ресурсів, розробка та обґрунтування реальних інвестиційних проектів [4, 5, 6]. Науковий інтерес викликають дослідження, пов'язані

із визначенням рівня соціальної значущості інвестицій [7]. В той же час відсутня єдина точка зору щодо проблем формування та підвищення інвестиційної привабливості як основи залучення інвестицій.

Тому метою даної статті є встановлення основних рівнів формування інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання в сучасних умовах.

В сучасних умовах господарювання власники капіталу здобувають багатоваріантні перспективи вкладення вільних коштів, виходячи зі своїх інтересів. Взаємне узгодження інтересів власника капіталу і його споживача потребує використання спеціальних характеристик, які дозволяють сформувати уявлення про ефективність проектів, стан об'єкту вкладення коштів, надійність майбутніх інвестицій та задовільні результати від їх використання. В країнах з розвинутою ринковою економікою ця характеристика представлена у вигляді комплексу показників інвестиційної привабливості об'єктів інвестування.

Інвестиційна привабливість підприємства – це його інтегральна характеристика як об'єкта потенційного інвестування з точки зору його наявного стану, можливостей розвитку, обсягів і перспектив отримання і розподілу прибутку, ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості підприємства, його ділової активності та рентабельності. Вона поєднує у собі дані про ступінь очікуваної доходності, ризикованості та ліквідності потенційного капіталовкладення. Важливою гранню інвестиційної привабливості є ступінь гарантованості, надійності та своєчасності досягнення цілей інвестора, основними з яких виступають: отримання прибутку у довгостроковій перспективі; отримання контролю над підприємством (наприклад, постачальником ресурсів); отримання спекулятивного прибутку (за рахунок швидкої зміни курсу цінних паперів підприємства).

© В.М. Хобта, А.В. Мешков, 2009

Інвестиційна привабливість визначається комплексом різноманітних факторів, перелік і вага яких може змінюватись в залежності від:

- 1) цілей інвесторів;
- 2) виробничо-технічних особливостей підприємства, у яке інвестуються кошти;
- 3) економічного розвитку підприємства у теперішньому часі, у минулому, а також очікуваних темпів зростання;
- 4) комплексом зовнішніх факторів, зокрема діючим законодавством, екологічною ситуацією, рівнем конкуренції.

Слід відзначити, що оцінка інвестиційної привабливості підприємств уявляє собою характеристику, отриману під час підбивання підсумків економічного аналізу господарчої діяльності і таку, що вміщує узагальнюючі висновки про результати діяльності підприємства. Вона відображує якісні та кількісні відмінності даного виробничого об'єкта від інших компаній за певний період. З цього формулювання випливає, що з визначень оцінки, які було наведено вище, оцінку інвестиційної привабливості можна охарактеризувати, як поперше, аналітичну процедуру розрахунку ступеню потенційної ефективності капіталовкладення і, по-друге, як висновок, відбитий кількісно щодо рівня та динаміки показників, що відображає ступінь привабливості підприємства з вкладання коштів.

Інвестиційна привабливість підприємства повинна формуватися на декількох щаблях - рівні держави, регіону, галузі та безпосередньо самого підприємства. Оскільки склад факторів, що впливають на формування кожного рівня є недостатньо чітко визначеним, необхідно здійснити їх уточнення. Який з визначених рівнів з точки зору впливу на інвестиційну привабливість є домінантним, а який є менш важливим - встановити вкрай важко. З ієрархічної точки зору найвищими є фактори, що формують державну компоненту інвестиційної привабливості. За нею слідує чинники, що обумовлюють привабливість регіону та галузі, яка ієрархічно знаходиться на тому ж рівні, що й регіон. Нижній щабель формують фактори інвестиційної привабливості підприємства.

Але з боку визначення важливості того чи іншого розділу аналізу для формування підсумкових висновків оцінки інвестиційної привабливості, вони є певною мірою рівнозначни-

ми. Свідченням на користь цього висновку є той факт, що, наприклад, висока інвестиційна привабливість держави, регіону та галузі може бути перекрита незадовільною діяльністю потенційного реципієнта. В той же час підприємство із задовільними фінансовими показниками не буде вважатися привабливим, якщо воно знаходиться в країні з нестабільною економікою. Отже, лише оптимальне поєднання високого рівня усіх чотирьох головних напрямків формування інвестиційної привабливості підприємства говорить про задовільний її стан.

Виявлення рівнів інвестиційної привабливості підприємства значною мірою полегшує виявлення факторів і резервів її підвищення. Підвищенню інвестиційної привабливості можна сприяти з двох боків. Перша - з боку держави та міжнародних організацій. Це сприяння спрямоване на зміну показників, які характеризують привабливість держави, регіонів та галузей. Друга - з боку підприємства, яке прямо впливати може лише на власну привабливість.

На рис. 1 відображена класифікація елементів, що формують інвестиційну привабливість підприємства на рівні держави. Як видно з рисунку, основними напрямками дослідження тут виступають політико-правове, економічне та соціально-культурне середовища держави.

Ступінь політичної стабільності України можна оцінити як задовільний, оскільки, незважаючи на деяке незадоволення населення наслідками проведених ринкових реформ і запеклі політичні сутички, в країні відсутні відкриті військові зіткнення та терористичні акти, що дуже часто супроводжують становлення нових держав. Понижують привабливість країни в першу чергу для іноземних інвесторів побоювання зміни влади та невирішеність проблеми власності на землю. Законодавча база, взагалі, є найслабкішим місцем України в цій галузі. На доопрацювання потребують найважливіші нормативні положення, такі як закони України "Про інвестиційну діяльність", "Про акціонерні товариства", "Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії" тощо, які повинні допомогти реалізувати велику кількість державних і місцевих програм економічного розвитку.

Рис. 1. Формування рівня інвестиційної привабливості підприємства на рівні держави

Економічне середовище в країні є дестабілізованим за рахунок незадовільної дії того механізму, який саме покликаний його забезпечувати. Важливим фактором є недосконалість податкової системи, а саме незадовільність заходів, що допомагають впроваджувати нові стандарти бухгалтерського обліку, надважкий податковий тиск на платників, відсутність адекватного контролю та механізму виявлення неплатників. Формування бюджету та планування розміру коштів, що повинні надходити у життєво важливі галузі, медицину, освіту, тощо, здійснюється за залишковим принципом і з великим запізненням. Становлення фондового ринку в країні йде досить повільними темпами, що пов'язано з нерозвиненістю його інфраструктури, відсутністю кваліфікованих кадрів, нерозробленістю нормативної бази, тощо. Не є високою і платоспроможність внутрішнього ринку держави, оскільки доходи більшої частини населення вкрай низькі. Але, в той же час обсяги випуску цінних паперів і операцій з ними постійно зростають, що свідчить про певні позитивні зрушення. Однозначно не можна оцінювати й сировинну базу країни. Після розпаду Радянського Союзу багатьом підприємствам довелося шукати нові шляхи забезпечення себе ресурсами. Від вдалості цих пошуків залежало їх майбутнє, і зараз вже можна говорити, що деяким вдалося установити сталі відносини з внутрішніми та зовнішніми постачальниками. Стосовно матеріальних ресурсів країни, слід відмітити, що, незважаючи на великий обсяг родовищ, в першу чергу вугільних, дуже багато видобувних підприємств є неперспективними через вичерпаність їх розробок. Також негативним фактором є газова залежність від Росії. Крім того, соціально-культурне середовище теж може бути оцінено як таке, що має стан, близький до незадовільного.

В цілому інвестиційну привабливість української держави можна визначити як низькозадовільну. Про це свідчить і той факт, що у різноманітних світових рейтингах вона займає місце у середині другої сотні. Низьке місце Україна займає і у порівнянні із більшістю країн з перехідною економікою. Згідно з оцінкою Всесвітнього економічного форуму, що міститься в "Глобальному звіті про конкурентоспроможність 2007-2008, рейтинг глобальної конкурентоспроможності України у 2008 році зайняв 56-ту позицію [8]. Згідно з міжнародним рейтингом ризиків України перебуває поряд із такими країнами як Мавританія, Замбія, Того і Нігерія. Щодо деталізації рейтингів в Україні чинник полі-

тичної стабільності оцінюється на середньому рівні, ефективність влади – нижче від середнього рівня. Макроекономічний потенціал України перебуває на рівні вище середнього. В той же час один із найбільших інвестиційних банків світу "Morgan Stanley" (США) у березні 2008 року включив Україну до списку найпривабливіших для інвестування країн. Це пояснюється посиленою увагою з боку інвесторів до ринків Східної Європи, які мають потенціал завдяки наближенню ставок капіталізації до західноєвропейських рівнів, а також досить помірними нормами прибутків в основних країнах Центральної Європи [8].

Наступним рівнем визначення інвестиційної привабливості, як вже зазначалося вище, є привабливість регіону та привабливість галузі. На рис. 2, 3 наведені елементи, що формують їх інвестиційну привабливість. Слід відзначити, що значення окремих характеристик елементів, що підлягають розгляду, суттєво змінюються і є винятковими в залежності від досліджуваного об'єкту. Але серед основних узагальнюючих показників, що характеризують рівень розвиненості регіону необхідно відзначити розмір інвестицій у основний капітал та валову додану вартість, а рівень привабливості галузі характеризує в першу чергу обсяг інвестицій у неї, фінансові результати діяльності її підприємств та рентабельність промислової продукції.

За період 1995 – 2008 рр. інвестиційна привабливість вітчизняних галузей промисловості та інших видів діяльності суттєво зростає. Це ілюструється даними щодо обсягів прямих іноземних інвестицій. Так, якщо у 1995 році цей показник становив 20,3 млн. дол. США, то 2008 році зріс у більш ніж 30 разів (6196,1 млн. дол. США). Привабливість України як об'єкта для іноземних інвестицій визначається, передусім, наявністю галузей, що знаходяться на фазі зростання (зв'язок, банківська сфера, страхування, будівництво). Фінансовий сектор є привабливим для зовнішнього інвестування завдяки вищим у порівнянні із європейськими країнами процентними ставками прибутковості. При це свідчить той факт, що частка іноземного капіталу в банківському секторі складає майже третину від загального обсягу інвестицій.

Формування та підвищення інвестиційної привабливості підприємства, що визначається на державному, регіональному і галузевому рівнях, на рівні конкретного підприємства можна представити наступним чином (рис.4).

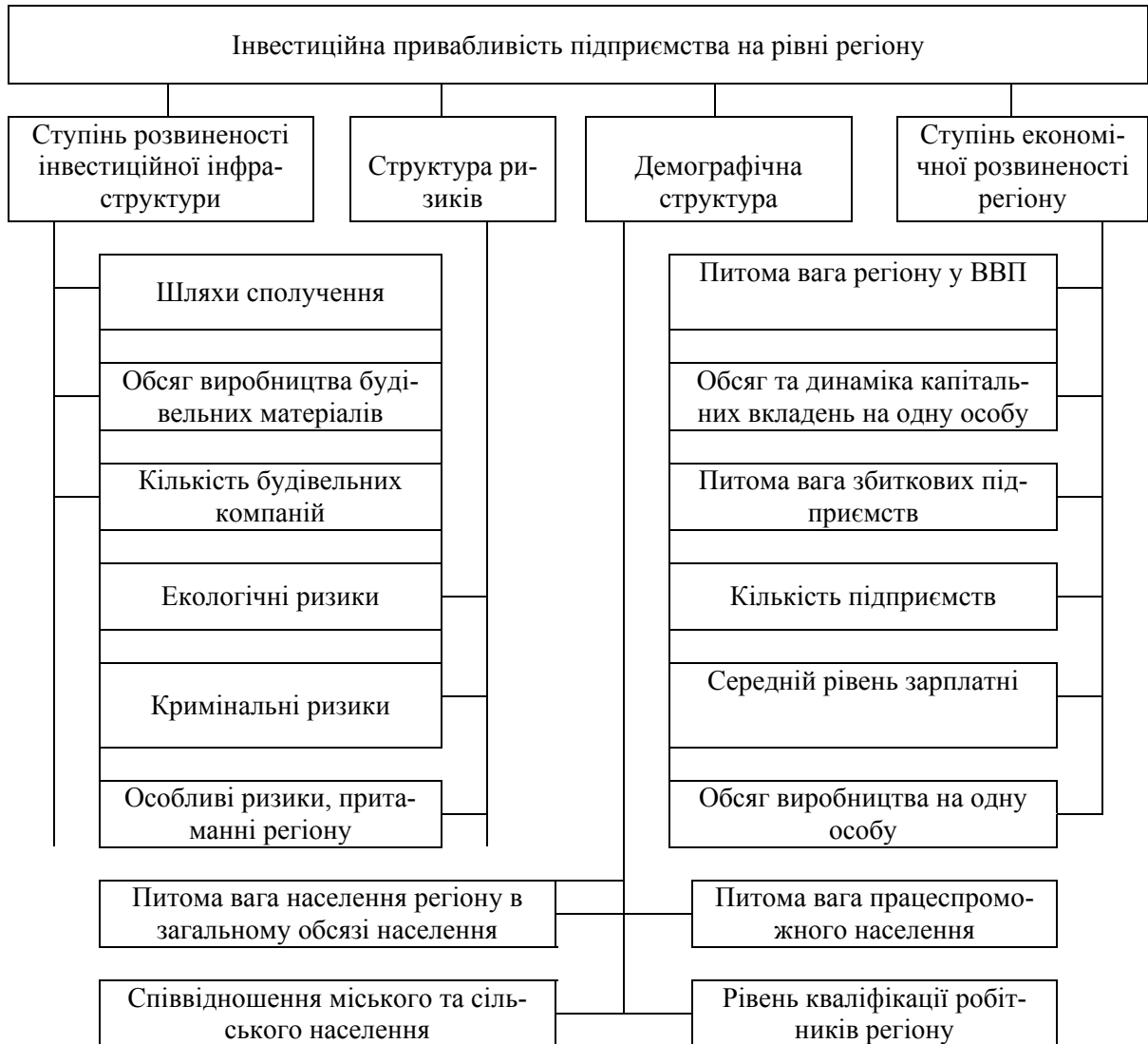

Рис.2 Формування рівня інвестиційної привабливості підприємства на рівні регіону

Склад фінансових показників у кожній групі коефіцієнтів, що використовуються під час аналізу підприємства, може незначним чином варіюватися в залежності від наявних даних. В той же час хотілося б звернути увагу і на те, що фінансові показники не є єдиними, що формують інвестиційну привабливість підприємства з середини. Особливо слід відмітити значення форми власності, до якої відносяться підприємства, що формують характерні риси діяльності підприємства на ринку. Найбільш розвинутими як у світовій, так і в українській економіці є акціонерні товариства, переваги яких обґрунтовані у наступному розділі і наявність яких призвела до формування окремої групи показників інвести-

ційної привабливості – групи потенціалу акцій, що базується на співвідношенні особливо важливих параметрів для інвестора – обсягу отриманого прибутку, частки дивідендів, що сплачується з нього, а також вартості статутного фонду потенційного підприємства-реципієнта. Також важливим є стиль управління, особистість керівників (топ-менеджменту), що здійснюють управління підприємством і які мають дуже великий вплив на формування його привабливості. Особливістю цього фактору, як і попереднього, є важкість кількісного вимірювання його впливу на потенційну ефективність капіталовкладення на відміну від фінансових показників.

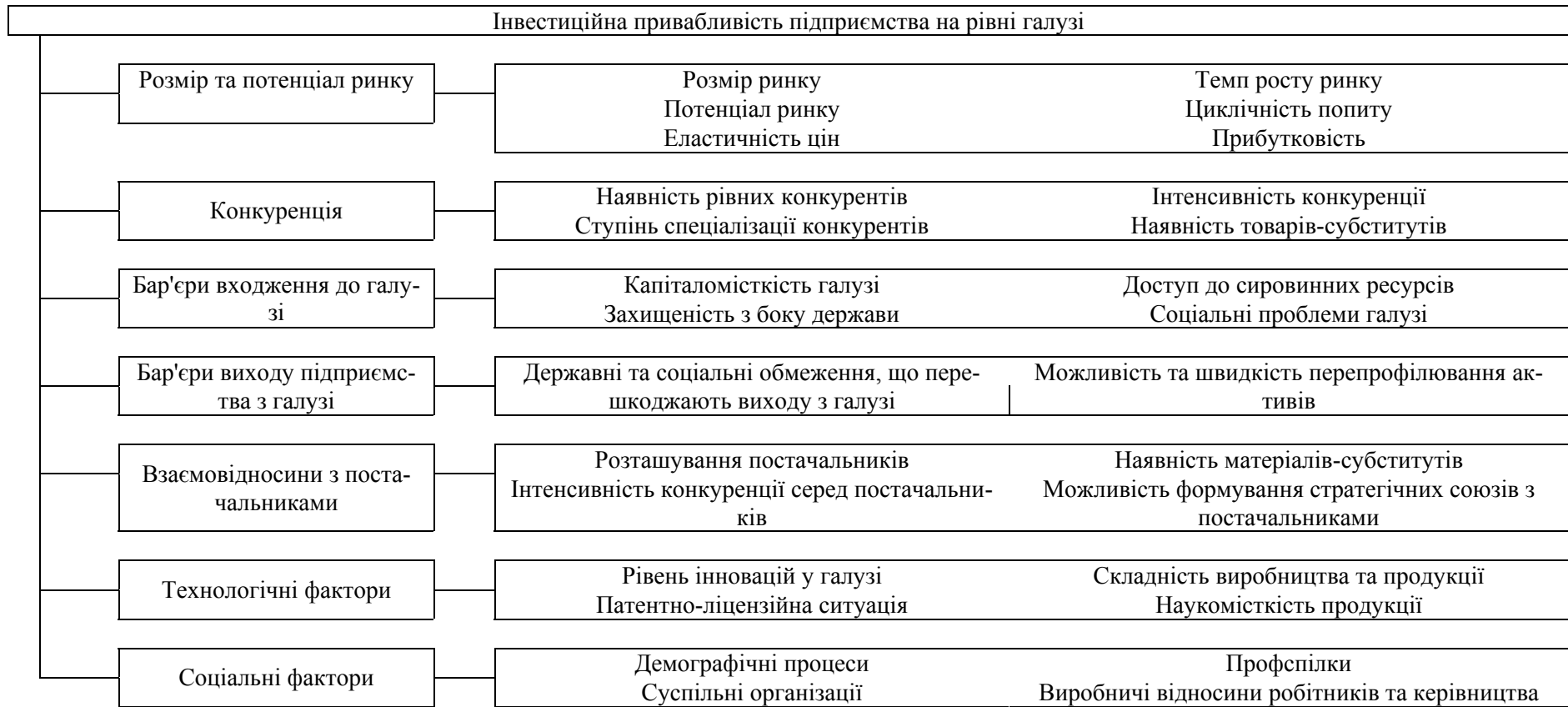

Рис. 3 Формування рівня інвестиційної привабливості підприємства на рівні галузі

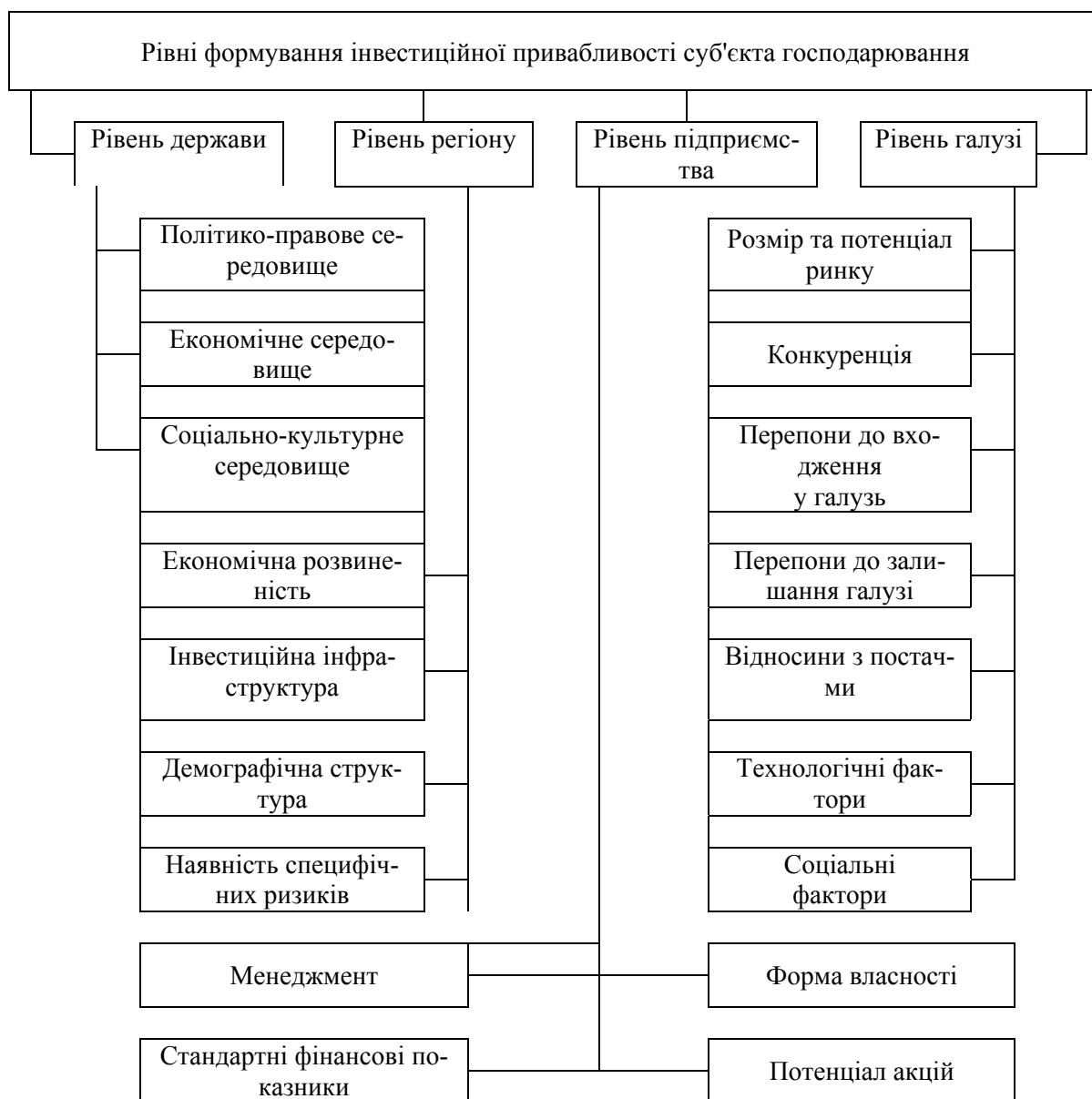

Рис.4 Рівні формування інвестиційної привабливості підприємства

Підсумовуючи усе наведене вище, необхідно відмітити, що проблема підвищення інвестиційної привабливості підприємств може бути вирішена лише після визначення усіх факторів, що впливають на її рівень як ззовні, тобто з боку держави, регіону та галузі, так і зсередини, з боку самого підприємства. Тільки поєднання зусиль держави і окремих підприємств на різних шаблях формування інвестиційної привабливості дозволить українській економіці перебороти низку наявних проблем та здійснити залучення необхідного обсягу коштів для ефективного проведення реформ та прибуткової діяльності суб'єктів господарю-

вання. Активізація інвестиційних процесів в Україні можлива за умов розробки відповідних механізмів управління інвестиційною привабливістю суб'єктів господарювання, що потребує на подальші дослідження.

Література

1. Осецький В. Л. Інвестиції та інновації: проблеми теорії і практики. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 413с.
2. Пересада А.А., Коваленко Ю.М. Фінансові інвестиції / Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана. – К.:

КНЕУ, 2006. – 728с.

3. Гриньов А.В., Шершенюк О.М., Овчаренко С.В. Міжнародна інноваційно-інвестиційна діяльність України. Вектор розвитку: [монографія] / Харківський національний автомобільно-дорожній ун-т. – Х. : ХНАДУ, 2008. – 208с.

4. Кузьмін О.Є., Князь С.В., Тувакова Н.В., Кузнецова А.Я. Інвестиційна та інноваційна діяльність / Національний ун-т "Львівська політехніка" ; Національний банк України; Львівський банківський ін-т / Олег Є. К. (наук.ред.). – Л. : ЛБІ НБУ, 2003. – 231с.

5. Хрущ Н. А. Інвестиційна діяльність: сучасні стратегії та технології. – Хмельницький: ХНУ, 2004. – 310с.

6. Ястремська О. М. Інвестиційна діяльність промислових підприємств: методологічні та методичні засади / Харківський держ. економічний ун-т. – 2.вид. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2004. – 488с.

7. Дацій Н. В., Корецька С. О. Соціальні засади інвестування національної економіки: монографія / НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України. – Донецьк : Юго-Восток, Лтд, 2007. – 328с.

8. Paing Taxex: The Global Picture. The Unig Report from PwC and the Bank. – 2007. In: <http://www.pwc.com/extweb/home.nsf.docid>

Статья поступила в редакцию 29.05.2009

С.І. КРАВЧЕНКО, к.е.н., доцент,

О.В. КОРНЕВА,

Державний вищий навчальний заклад Донецький національний технічний університет

ОЦІНКА ДОСТАТНОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Динамічні зміни у сучасній економіці, ускладнені кризовими явищами, суттєво загострюють проблему пошуку та ефективного використання всіх наявних резервів розвитку. Особливої значущості в такій ситуації набуває потенціал саме інноваційного розвитку, оскільки суб'єкт господарювання, який в більш сприятливих умовах орієнтувався на збереження своїх ринкових позицій, в період кризи має шукати нові можливості виготовлення й реалізації продукції. Тому сьогодні інновації як виробничого, так і організаційного характеру стають запорукою збереження прибутковості, конкурентоспроможності й ринкової позиції. Проте, ситуація з інноваційною діяльністю в Україні залишається незадовільною. Так, за даними Держкомстату, тільки 13% вітчизняних підприємств в 2008 році впроваджували інновації [1]. Для порівняння, найнижчий аналогічний показник в ЄС має Португалія – 26%, а в країнах-лідерах – Австрія, Німеччина, Данія – до 75% підприємств є інноваційними [2].

Проблема формування потенціалу інноваційного розвитку для досягнення цілей підприємства на практиці потребує вирішення широкого кола методичних і управлінських задач, тому на сьогоднішній день в літературі вже накопичено значний досвід з цього приводу. Так проблемі управління інноваційним потенціалом присвячені роботи О.С. Іванілов [3], В.М. Головатюк [4], І.В. Федулова [5] та ін.

Проте досі існують певні розбіжності в теоретичних аспектах та залишаються недо розв'язаними конкретні методичні задачі, що у свою чергу значно ускладнює проблему пошуку та ефективного використання всіх наявних резервів розвитку на практиці та обумовлює потребу в подальших наукових дослідженнях.

Приймаючи до уваги зазначене, метою даної статті є розвиток методичних підходів до оцінки достатності наявного інноваційного потенціалу підприємства в умовах конкретного стану зовнішньої середовища, виходячи з уточнення сутності поняття "інноваційний потенціал".

На сьогодні в літературі існує багато визначень інноваційного потенціалу, вироблених у рамках різних підходів до його розуміння: інноваційний потенціал – це сукупність науково-технологічних, фінансово-економічних, виробничо-соціальних та культурно-освітніх можливостей країни (галузі, регіону, підприємства тощо), необхідних для забезпечення інноваційного розвитку економіки [6]; інноваційний потенціал – це не тільки можливість створювати нововведення, здійснювати інновації, але й готовність сприйняти ці нововведення для подальшого ефективного використання на рівні, відповідному світовому [7, с. 109]; "... існують різні підходи до тлумачення цього поняття. Одні автори роблять наголос на наявності

© С.І. Кравченко, О.В. Корнева, 2009